

ANTUN BRANKO ŠIMIĆ; PREOBRAŽENJA

Razdoblje: hrvatski ekspresionizam

Šimićeve zbirke pjesama Preobraženja objavljena je 1920. Prema Rječniku hrvatskoga jezika riječ preobraženja znači: dobiti drugi oblik, pretvarati se, mijenjati se. Već naslovom zbirke, dakle, izražava bit ekspresionističkoga pjesništva: preobrazba vanjske stvarnosti u pjesnikovu unutarnju stvarnost i potom njezino izražavanje u pjesmi. Umjetnost, prema Šimiću, "nije prosta imitacija prirode, nego ekspresija unutrašnjeg doživljaja." Preobraženja je prva zbirka slobodnih stihova u hrvatskoj književnosti. Prepustio je magiju pjesničke riječi govoru boje, zvuka i ritma, a izostavljajući interpunkciju, dao je i vizualnu stranu svojim motivima.

1. Tema: umjetničko stvaranje

PJESNICI

Pjesnici su čuđenje u svijetu

Oni idu zemljom i njihove oči
velike i nijeme rastu pored stvari

Naslonivši uho
na ćutanje što ih okružuje i muči
pjesnici su vječno treptanje u svijetu

Pjesnici su uvodna pjesma u zbirku Preobraženja, svojevrsna ars poetica.

Šimić iznosi svoje viđenje pjesnika i progovara o načinu na koji ekspresionistički pjesnici doživljavaju svijet, tj. izražavaju sebe. Oni gledaju i oslušuju ono što ostali ljudi ne zamjećuju, potom te doživljaje i svoj unutarnji svijet izražavaju u pjesmama u kojima izražavaju bit samog svijeta. Zbog svoje trajne uznemirenosti „pjesnici su vječno treptanje u svijetu.“ Pjesma je napisana u slobodnom stihu, nema interpunkcije – pjesnik ne prihvaća nikakva pravila i ograničenja koja bi sputavala njegovu stvaralačku imaginaciju. Rečenice su prepoznatljive, jednostavne, svedene na bitno; glagolima se postiže dinamičnost i napetost..

Pjesnik vizualno raspoređuje stihove i usklađuje ih sa značenjem pjesme – broj stihova raste poput očiju pjesnika, poput samih pjesnika.

- prvi stih je odvojen kao zasebna ritmička, značenjska i sintaktička cjelina:
„Pjesnici su čuđenje u svijetu“- pjesnici čuđenjem doživljavaju svijet, zapitani su nad svijetom- to je način da dopru do biti stvari (pjesnici su odrasla djeca sposobna za začuđenost i neposredno mogu ostvariti kontakt sa svijetom iskonske jednostavnosti; u tome je prava bit pjesništva)
- svaka strofa nova je cjelina u kojoj se proširuju spoznaje iz prvog stiha
- „idu zemljom“- pjesnici su dio svijeta, tragaju
-hodanje zemljom ukazuje na njihov svakodnevni duhovni napredak
- oči im rastu pored stvari- preobrazuju vanjski svijet, odbacuju materijalno i praktično, tragaju za bitnim (odstvaruju stvari)
- naslanjaju uho na ćutanje-slušaju i šutnju kako bi čuli bitno

- šutnja ih muči – nisu ravnodušni prema zbivanjima
 - prisutna je nepomirljivost pjesnika i objektivne stvarnosti
 - odnos pjesnika i društva je odnos čuđenja i šutnje
- vječno treptanje u svijetu – pjesnikova bol preobražena je u stvaralaštvo
 - treptanje je izraz, vapaj, krik, težnja za svjetlošću
 - svijet bez čuđenja je neljudski, nijemi svijet
- opkoraćenje

MOJA PREOBRAŽENJA

- „Ja pjevam sebe...“ – ekspresionistički pjesnik u djelima iznosi svoju unutrašnjost, samoga sebe (Šimić: Umjetnost je ekspresija unutrašnjeg

doživljaja“)

- tema pjesme je ljudski duh podvrgnut neprestanim preobrazbama
- čovjek teži stalnosti i odgovorima na pitanja o životu i smrti
- pjesma je utemeljena na kontrastu- pjesnik opjevava svoje duhovne promjene, mijenu negativnih i pozitivnih raspoloženja, mijenu pesimizma i optimizma

crna, bezdana, mračna noć	-	kristalno jutro, polje, livade, vode
umirem bezbroj puta	-	bezbroj puta uskrsnem
umoran od mijena	-	svijetla, nepromjenljiva i vječna zvijezda
crnina očaja		

patnja- nemir, mijena

oslobođenje- vječnost, mir, kraj preobraženja

- pjesnik želi preobraziti vrijeme patnje u vječnost i smirenje
- smrt nije kraj , znači i dalje postojanje
- pjesnik suosjeća s tuđom patnjom(noćni očajnici)
- kao čovjek vezan je uz dva zemaljska elementa(zemlju i vodu), ali čezne za zvijezdama
- želi se preobraziti u zvijezdu „ što s dalekog će neba sjati / u crne muke noćnih očajnika“- zvijezda označava poeziju
- molitva Bogu da dosegne duhovne visine kako bi olakšao životni put ostalim ljudima,svima onima koji pate i koji su usamljeni kao i on, kako bi ih tješio i ukazivao na prave životne vrijednosti (to će učiniti preko svojih pjesama)
- PJESMA JE PREOBRAŽENA PATNJA – INTIMNA I UNIVERZALNA BOL PREOBRAŽENA JE U LJEPOTU - STVARALAŠTVO(smisao pjesničkog stvaranja)
- PREOBRAŽENJE U STVARANJU NIJE BIJEG OD ŽIVOTA; VEĆ POVRATAK ČOVJEKA U NAJHUMANIJEM SMISLU
- Unutarnja napetost, bol i dinamika proživljavanja ostvaruju se naglašenom uporabom glagolskih oblika, rečeničnim nizovima, apostrofom)
- poruka pjesme može se usporediti sa stihom austrijskoga ekspresionističkoga pjesnika Franza Werfela: Moja je jedina želja, o čovječe, da tebi budem srodnik

2. kozmički ekspresionizam

OPOMENA

- S. S. Kranjčević, pjesnik koji stvara potkraj 19. st. bio je zaokupljen kozmičkim pitanjima(u pjesmi Mojsije prikazao je tragičnost genija obasjanog božanskom svjetlošću, a svojom pripadnošću vezanom za zemlju te stoga tragično razapetoga između neba i zemlje)
- Tema: čovjekova uznemirenost vlastitom sudbinom
- Dimenzije čovjekova odnosa prema svemiru koje zaokupljaju Šimića jesu:
 - prolaznost i smrtnost u odnosu prema vječnosti
 - etička dimenzija ljudskog postojanja
 - osmišljavanje vlastitog postojanja
 - spoznaja i prosvjetljenje kao najviši cilj ljudskoga života
 - umiranje- rastanak od zvijezda ili pretapanje u njihovu svjetlost
 - čovjek kao aktivno ili pasivno biće na svom ovozemaljskom putu kroz život
- poruka : čovjek treba težiti višim ciljevima i idealima kako bi osmislio vlastiti život, ali i pobijedila prolaznost; to će biti pobjeda pojedinca koji će umjesto u prah prijeći sav u zvijezde
- stroga disciplina pri odabiru riječi i njihova funkcionalnost
- tematske riječi pjesme(ujedno i glavni motivi) u kojima su koncentrirane težišne točke ljudske sudbine

čovjek – zvijezda	Pazi!	
svjetlost – zvijezda	Pređi!	ZVIJEZDA
rastanak – zvijezda	Pusti!	
prah – zvijezda		

3. zavičajni motivi

- u pjesmama sa zavičajnim motivima Šimić ne dočarava stvarni pejzaž, nego pejzaž vlastite duše pun strahova, nemira, usamljenosti i slutnje smrti.
- neprestano sudaranje dvaju svjetova – svijet stvarnosti i svijet sjećanja, vizija, slutnji

HERCEGOVINA

- iz udžbenika

U pjesmi Hercegovina krajolik pjesnikova zavičaja pretvara se u duhovni krajolik ljudskog proživljavanja. Pjesnik iznosi slike iz vlastita sjećanja i iznosi svoj doživljaj zavičaja i djetinjstva te osjeća je koji su vezani uz vlastito odrastanje.

„ Ja koracam livadama plav os sutona“- plava boja upućuje na to da je riječ o pjesnikovoj unutarnjoj, a ne vanjskoj stvarnosti.

Osım plave boje pojavljuju se crna (upućuje na negativna raspoloženja i strahove), crvena (krv) i bijela (optimizam)

- konkretni motivi iz krajolika iznose pjesnikove osjećaje vezane uz djetinjstvo i zavičaj: strah i divljenje pred parnim mlinom, odnosno „ krvlju naslikanom slikarijom na nebu“, vrisak očaja užarenih opeka vrisak je očaja i straha „užarene“ mladosti pred životnim izazovima;
- crni vlak koji vrišti prema nevidljivoj stanici slutnja je smrti

- usprkos sveopćem pesimizmu pjesnik završnim stihovima upućuje na optimizam i ljepotu pojedinih životnih trenutaka, iako su cjelokupni dojam i slika života uglavnom mračni i pesimistični.
- posljednje dvije strofe svojim oblikom dočaravaju sužavanje ljudske svijesti na prostor mraka
- pjesnik je ozvučio pjesmu (vrištanjem) i obojio je uglavnom crnom bojom, što upućuje na pesimizam i strah koji ga je obuzimao i koji ga obuzima prisjećanjem na zavičaj.
- sinestezija

Hercegovina

Pod zvijezdama su legla brda i poljem niske razbacane kuće
iz plave tame stabla strše

Na cesti više nikog nema

Cesta stabla
sa zaronjenom glavom u mrak bezglasne doline

U noći stabla maknuti se neće
Tek nebom sporo i bez šuma koracanje zvijezda

- plava boja i u ovoj pjesmi upućuje na to da je riječ o pjesnikovoj unutarnjoj stvarnosti
- konkretni motivi (stabla koja strše iz tame, prazna cesta, cesta glavom zaronjena u mrak, bezglasna dolina, nepomičnost stabala) upućuju na strah, osamljenost, tišinu i trajnost prikazanog unutrašnjeg stanja
- u sveopćem pesimizmu pjesnika spašava pogled prema zvijezdama, prema visinama vlastita duha kao svojevrstne utjehe u najtežim trenucima

4. intimna tema

POVRATAK

Motiv povratka u Šimića vezan je uz preobraženja ljubavi kroz mladost, zrele dob i smrt. Kroz cijelu se pjesmu isprepliću ljubav i smrt, jer smrt nije završetak, nego novi početak. Smrt je doba smirenja, šutnje, povratka dostojanstva čovjeku, obavijena tajanstvenošću, a život je šetnja ka smrti. Živeći, čovjek doživljava ljubav, a tijekom života ta se ljubav preobražava: od romantične čežnje, preko tjelesne želje do smirenja. Smrt ne mora predstavljati kraj, nego novi povratak – život je kružni tijek u kojem se sve ponavlja.

Ti i ne slutiš - pjesnik se obraća voljenoj osobi; život nije početak nego
moj povratak i moju blizinu. nastavak prethodnog življenja

- u tri sljedeće strofe grafički su izdvojene riječi: znaj; tri su razine ljudske spoznaje
- motivima noći, podna i sutona pjesnik naglašava kako su spoznajne razine vezane uz pojedino životno razdoblje
- „Ja lutam plavim stazama u tvom vrtu“ – ljubav je u mladosti vezana uz romantiku i traženje

- „ to krik je moga srca s blizih obala“ – ljubav u zreloj dobi krik je tijela
- „ ja koracam uspravan i svečan
kao pored tebe“ - suton, odnosno starost(smrt) donosi tjelesno, ali ne i duhovno razdvajanje
- emotivno nosive riječi Povratka – mjesečina, plava staza, vrt, ptica, crna sijenka, povratak
- subjekti ti i ja = slutnja ljubavi
- mjesečina šumi- sinestezija
- koraca mjesečina – personifikacija
- krik – emotivni vrhunac pjesme
- dominantne boje: žuta (mjesečina, svijetlo podne) – toplina
plava(plave staze) – duhovnost, slutnja
crna (smrt)

Pjesma Povratak misaona je lirski pjesma u kojoj pjesnik promišlja smrt i život s obzirom na temeljnu odrednicu ljudskog života – ljubav.

5. tema siromaštva iz Ciklusa o siromasima

RUČAK SIROMAHA

- socijalna lirski pjesma – pjesnikov doživljaj siromaštva
- tema pjesme je utjecaj siromaštva na međuljudske odnose i način na koji pojedinac doživljava sebe i druge; pjesma je viđenje najnižeg sloja ljudi i tragične im sudbine iz koje nema izlaza
- osjećaji koji obuzimaju siromašne jesu: stid, strah, gađenje nad samim sobom, osjećaj krivnje; dominira ogorčenost jer su duboko svjesni svoje tragične sudbine
- težina i tišina dvije su riječi koje najsnažnije oslikavaju stanje ljudske bijede; njima nisu potrebne riječi da izraze svoj težak položaj
- siromašni osjećaju podvojenost između vlastita tijela i duha; budući da čovjek doživljava drugog kroz prizmu hrane, toliko je određen glađu da i svoje tijelo doživljava kao tuđe, a vlastitu krv kao tuđu krv.
- dehumanizacija – ljudsko tijelo i krv = jelo; ironija u naslovu(ručak siromaha)
- groteskne slike u pjesmi: unakažena lica – vanjski odraz unutarnjih raspoloženja
sebe izjednačuju s ubojicama (jer jelo koje uzimaju kako bi preživjeli onemogućuje drugome koji je u istoj situaciji da preživi)
ljudsko tijelo = jelo = ručak
- Šimić u pjesmi ne analizira i ne istražuje društvene korijene siromaštva, nego osjeća siromašnih i osjećaj krivnje zbog obilježnosti u društvu (ali i nemoći da se bilo što promijeni)
- brojne su poruke i etička pitanja koje pobuđuje ova pjesma; čovjek je sveden na tijelo; čitanjem i doživljavanjem pjesme moramo pronaći ono ljudsko u nama te će simbolom čovjeka postati i duša i tijelo u jednoj plemenitijoj i humanijoj viziji svijeta

6. Tema smrti

SMRT

- obavjestan način govorenja o smrti
- smrt je demistificirana (normalan proces)
- ljudi se ponašaju kao da je gotov posao – okrutna jednostavnost
- pjesnički postupci kojima obavjestan način govorenja o smrti poprima osjećajna obilježja: gradacija akustike (hropti, stenje, krik, šutnja)
 - nepoetske riječi koje postaju vrijedne(kao kad mašina crkne, ni makac)
 - elipsa (ni makac)
 - polisindeton - isticanje veznika i (napetost i dinamika)

SMRT I JA

- glavni motiv je smrt; asocijativno se na nju nadovezuje i motiv života kao kontrast
- smrt je antropomorfizirana
- smrt je za pjesnika nešto uobičajeno i normalno: ona s pjesnikom raste od rođenja
- smrt nastupa u trenutku kad nadržaste tijelo onoga u kome se nalazi i počinje samostalno kraljevati
- Šimić ne mistificira smrt i ne tuguje zbog smrti, on samo shvaća da je neobjašnjiva i beskrajna
- osebnost poetskog pričanja o smrti- jezovita, hladna logika
 - misli su gole, savršene; čista konstatacija, ne izražava strah, bol, suze
 - pjesma je lirska minijatura- krik,
 - iako djeluje samo kao spoznaja, pjesma je istodobno i pobuna protiv takvog stanja
 - funkcionalnost korištenja interpunkcijskih znakova
- koristi dvotočje i točku, ti znakovi dijele pjesmu na tri dijela
 1. točka – zaustavljanje (smrt nije izvan njega)
 2. točka – stravična konstatacija širenja smrti
 3. dvotočke simbolički naglašavaju snagu i kraljevstvo smrti

ŠIMIĆEV EKSPRESIONIZAM (udžbenik)

ULOMCI IZ ŠIMIĆEVIH ESEJA KOJIMA SU POPRAĆENE PJESME (udžbenik)

1. zadatak – Interpretativni školski esej

Pred Vama je ulomak iz Kaštelanova eseja o A. B. Šimiću i u njemu Šimićeve pjesma *Pjesnici*.

Pozorno ga pročitajte, a zatim i smjernice za pisanje školskoga eseja na sljedećoj stranici.

Redosljed ponuđenih smjernica ne obvezuje Vas u Vašem oblikovanju školskoga eseja.

Svoj školski esej oblikujte kao zaokruženu cjelinu (uvod, razradba, zaključak).

Prvo pišite na priloženome listu za koncept, a na kraju uredno prepisite na list za čistopis.

Školski esej možete ispravljati na konceptu, ali ne i na čistopisu.

Pazite da Vaš školski esej bude pravopisno i gramatički točan.

Školski esej treba imati od 400 do 600 riječi.

Misao A. B. Šimića, njegova (književna, likovna, umjetnička) poetika izvire iz pjesničke vizije svijeta i nije s njom u sukobu. On je totalni pjesnik. Isti oganj razgorijeva se u njegovim krikovima, riječima i rečenicama. Vječno treptanje.

Pjesnici su čuđenje u svijetu

Oni idu zemljom i njihove oči

Velike i nijeme rastu pored stvari

Naslonivši uho

na čutanje što ih okružuje i muči

pjesnici su vječno treptanje u svijetu

(Pjesnici)

San ovaj okrutan je, leden kao beskrajnost, skamenjen. Rezak kao krik. Oštar kao brid.

Nemilosrdan kao kružnica. Određen kao kocka. Nepomičan. Jasan. Iz nedostupnih prostora mašte oteo je staklenu prozirnost riječi. S nedostižnih putanja razuma donio je vedarce svjetlosti. San je preobrazio u postojanje, a postojanje u san. On nije gledao svijet, vidio ga je. On nije tražio uzroke i posljedice, nalazio je rješenja.

Kao što stablo, cvijet i plod žive u zrnu, i zrela poezija A. B. Šimića živjela je u njegovim zelenim klijanjima. Da bi zašumorile grane, zrno mora nestati, smrću oživjeti, preobraziti se. I poezija A. B. Šimića imala je svoje preobraženje.

Jure Kaštelan

Smjernice za pisanje

Predstavite Antuna Branka Šimića u kontekstu književnoga pravca u prvim desetljećima 20. stoljeća. Navedite temeljna obilježja Šimićeve poezije. Opišite temeljne pjesničke preokupacije u njegovoj zbirci pjesama potkrjepljujući navode naslovima pjesama i parafrazama stihova.

Odredite mjesto koje pripada pjesmi *Pjesnici* u Šimićevu stvaralaštvu razlažući njezin smisao.

Interpretirajte pjesmu *Pjesnici* posebice se oslanjajući na tumačenje prvoga stiha. Kako Jure Kaštelan doživljava Šimićevu poeziju? Objasnite i potkrijepite. Kako tumačite Kaštelanovu rečenicu *On nije gledao svijet, vidio ga je?*

Protumačite posljednjih nekoliko metaforičkih rečenica Jure Kaštelana. Slažete li se s njegovim mišljenjem? Kakav je Vaš osobni doživljaj Šimićeve poezije?